

УКРАЇНЬСЬКА ПОЛІТИЧНА ЛЕКСИКА ЯК ОБ'ЄКТ ПЕРЕКЛАДУ

UKRAINIAN POLITICAL VOCABULARY AS AN OBJECT OF TRANSLATION

Костенко Г.М.,

orcid.org/0000-0003-3496-8354

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри теорії та практики перекладу

Національного університету «Запорізька політехніка»

Зростаюча роль політики й політиків у світі, перебування їх у центрі уваги засобів масової інформації, співпраця політичних структур і мас-медіа, активізація виборчого процесу, а відповідно і загострення конкурентної боротьби між політиками та політичними силами, що призвело до необхідності ефективного впливу на суспільну свідомість, до потреби у цілеспрямованому формуванні громадської думки, – усі ці фактори значною мірою зумовили інтерес до проблем політичної мови. Мова, у свою чергу, відіграє активну роль у світі політики, і ця роль чимдалі стає значнішою. Політичний дискурс є відображенням суспільно-політичного життя країни, несе елементи її культури, загальні, національно-специфічні та культурні цінності. Політичний дискурс є невід'ємним елементом функціонування політичної свідомості, способом взаємодії і комунікації між різними типами та рівнями політичної свідомості, а також важливим засобом її формування, тому що саме аналізуючи політичний дискурс можна зрозуміти, як у різних мовних колективах моделюються культурні цінності, яким є соціальний порядок, якими є елементи мовної картини світу.

Актуальність теми викликана специфікою об'єкта дослідження, адже наразі не існує єдиного наукового обґрунтування феномена політичного дискурсу та мови політики; своєрідністю сприйняття та висвітлення української політичної дійсності в англійській періодиці. Мета роботи полягає у визначенні поняття «мова політики» та «політичний дискурс», розкритті їх функцій та у виявленні особливостей перекладу українських політичних термінів англійською мовою з огляду на специфіку української політичної дійсності та її сприйняття іншими державами. До політичної лексики відносимо будь-які лексико-семантичні чи фразеологічні одиниці, що співвідносяться з лінгвоконцептом «політика», і у семантичній структурі яких сема «політичний» є обов'язковою. Суспільно-політичні терміни виражають поняття політичного життя, які поділяються на власне політичну лексику та потенційну політичну лексику. Перекладач повинен звертати увагу на лінгвокультурні особливості та соціальні відмінності, перекладаючи для іншомовного реципієнта.

Ключові слова: мова політики, політичний дискурс, політична лексика, суспільно-політичні терміни, лінгвокультурні особливості.

The growing role of politicians in the world, their focus on the media, cooperation between political structures and the media, intensification of the electoral process, and, consequently, intensification of competition between politicians and political forces, which led to effective influence on public consciousness, to purposeful formation of public opinion – all these factors have largely determined the interest in the problems of political language. Language, in turn, plays an active role in the world of politics, and this role is becoming increasingly important. Political discourse is a reflection of the country's socio-political life; it carries elements of its culture, general, national-specific, and cultural values. Political discourse is an integral part of political background functioning, a way of interaction and communication between different types and levels of political background, as well as an important means of its formation, because while analyzing political discourse one can understand how different language groups model cultural values, what a social order is, what elements shape the linguistic picture of the world.

The urgency of the topic comes from the specifics of the object of study, because currently there is no single scientific justification for the phenomenon of political discourse and the language of politics, as well as for the peculiarity of the perception and coverage of Ukrainian political reality in English-language periodicals. The aim of the work is to define the concepts of «language of politics» and «political discourse», to reveal their functions and to identify features of translating Ukrainian political terms into English with the view to Ukrainian political reality and its perception by other states. Political vocabulary includes any lexical-semantic or phraseological units related to the linguistic concept of politics, and in the semantic structure of which the seme «political» is mandatory. Socio-political terms express the concepts of political life, which are divided into actual political vocabulary and potential political vocabulary. The translator must pay attention to linguistic and cultural features and social differences when translating for a foreign recipient.

Key words: language of politics, political discourse, political vocabulary, socio-political terms, linguistic and cultural features.

Сучасні політичні процеси, характеризуючись підвищеною динамікою та нелінійністю, справляють вагомий вплив на формування та модифікацію політичних дискурсів. Політика виступає дієвим фактором мовного розвитку і мовних відносин. Мова, у свою чергу, відіграє активну роль у світі політики, і ця роль чимдалі стає значні-

шою. Політичний дискурс є відображенням суспільно-політичного життя країни, несе елементи її культури, загальні, національно-специфічні та культурні цінності.

Актуальність теми викликана специфікою об'єкта дослідження, адже наразі не існує єдиного наукового обґрунтування феномена

політичного дискурсу та мови політики; своєрідністю сприйняття та висвітлення української політичної дійсності в англomовній періодиці. Основи теорії політичного дискурсу були закладені представниками кембриджської та оксфордської філософських шкіл у 50-ті рр. XX ст., які здійснили аналіз лінгвістичного контексту суспільної думки. Дослідженням цих проблем займалися такі науковці, як Т. А. ван Дейк [1], Р. Барт [2], Д. Грейбер [3], М. Фуко [4], а також вітчизняні автори: О. О. Гайдулін [5], Л. П. Нагорна [6], В. В. Петренко [7], Г. С. Соловей [8] та інші.

Мета роботи полягає у визначенні понять «мова політики» та «політичний дискурс», розкритті їх функцій та у виявленні особливостей перекладу українських політичних термінів англійською мовою з огляду на специфіку української політичної дійсності та її сприйняття іншими державами.

Політична мова – це сукупність вербальних структур, які використовуються у сфері політики і здійснюють вплив на політичну свідомість індивідів та їх участь у перебігу політичних процесів [7, с. 16]. За визначенням Л. П. Нагорної, політична мова – це сукупність дискурсивних практик, що формують сферу політичної комунікації [6, с. 72].

Зростаюча роль політики й політиків у світі, перебування їх у центрі уваги засобів масової інформації, співпраця політичних структур і мас-медіа, активізація виборчого процесу, а відповідно і загострення конкурентної боротьби між політиками та політичними силами, що у свою чергу призвело до необхідності ефективного впливу на суспільну свідомість, до потреби у цілеспрямованому формуванні громадської думки – усі ці фактори значною мірою зумовили інтерес до проблем політичної мови. У наш час, коли все більшого значення набувають механізми політичного маніпулювання, мова стала відігравати ще важливішу роль у політичному житті суспільства, оскільки вона є одним із основних і безпосередніх інструментів маніпулятивного процесу. Таким чином, вивчення політичної мови є важливим як у теоретичному, так і в практичному аспектах.

Політична мова є феноменом, який потребує всебічного та багатоаспектного аналізу. Саме тому вона є предметом вивчення цілого ряду наук. Аналіз функціонування мови у сфері політики знаходиться у центрі уваги філософів, лінгвістів, політологів та представників інших наук. Розглянувши різноманітні підходи до дослідження взаємозв'язку мови і політики, можна побачити, що дослідження політичної мови складає досить широке коло проблем. Основними

серед них можна назвати такі як: співвідношення мови і влади; функціонування мови у суспільстві; особливості соціально-політичної лексики; мова як інструмент впливу на масову свідомість; маніпулятивний потенціал політичної мови; специфіка мовного впливу в політичній пропаганді, рекламі, засобах масової інформації, публічному мовленні політичних діячів; особливості індивідуальної мовної поведінки політиків.

Лінгвісти розглядають політичну мову як одну з професійних підмов – варіантів загальнонаціональної мови. Основна функція політичної мови – регулятивна; вона здатна пробуджувати волю до дії. У рамках інструментальної функції політична мова здійснює соціальний контроль, легітимацію і відтворення влади, формує систему орієнтацій. Референтна (відображальна) функція виявляється у вибудовуванні системи взаємовідносин людини і зовнішнього світу, в якій мова виступає як інструмент інтерпретації [6, с. 72].

Багатогранність феномена політичної мови породжує і неоднозначність у його трактуванні. Чіткого визначення мови політики, незважаючи на безліч її інтерпретацій, поки що немає. Найчастіше її визначають через поняття «політичний дискурс», «політична комунікація»; побутують також формули «політична (суспільно-політична) мова», «мова суспільної думки», «мова публічної сфери» тощо. С. Кривенко вважає, що мова політична охоплює поняття «мова в політиці» та «мова політики»: «перше позначає мову всередині політичних інститутів (функціональна мова), друге – так звану мову думки, якою описують політичні події, для прикладу, в ЗМІ – це мова широкого загалу [9, с. 204]. Основні структурні елементи мови політичної – слово і текст. Хоча у політичній мові існує дуже багато фахових слів та термінів зі стійкими значеннями та визначеннями, політична комунікація здійснюється не лише у вузькопрофесійній сфері, тому навіть у випадку застосування термінів «демократія», «справедливість», «націоналізм» відбувається змішання фахових визначень та загальномовних елементів. Під текстом у політичному дискурсі розуміють або приклад певного типу політичного тексту (проект закону, інавгураційна промова, привітання зі святами), або елемент певної текстової мережі: інституційної, функціональної чи тематичної [9, с. 205].

Отже, останні роки відзначилися зростанням інтересу як загалом до проблем політичної мови, так, зокрема, й до мови політиків. Феномен політичної мови є досить складним і багатогранним. У сучасній науці немає єдиного підходу до його

трактування. Для позначення цього феномена вживаються різноманітні терміни: «спеціальний словник політики», «мова політики», «політичний дискурс» та «політична мова».

До політичної лексики відносимо будь-які лексико-семантичні чи фразеологічні одиниці, що співвідносяться з лінгвоконцептом політика, і в семантичній структурі яких сема «політичний» є обов'язковою, наприклад: *elections, authority, imperial domination, global terrorism, провладна партія, центрвиборчком, мажоритарний, вертикаль влади* тощо.

За перекладознавчим підходом політичної лексики виділяємо:

1. політичні терміни (*coalition forces, outlaw regime, органи місцевого самоврядування, виборчі перегони, парламентська коаліція*).

2. політичні реалії (*the White House, State of the Union, Clear Skies legislation, Верховна Рада, «Регіони»*).

3. політичні символи (*Nation's Founders, The Cold War, Голодомор*) [8, с. 7].

Термін є членом певної термінологічної системи, що відноситься до тієї чи іншої галузі науки, техніки, виробництва, і його концептуальний зміст визначається його місцем у системі. Кожен термін має свою дефініцію (точне наукове визначення) у ряді інших термінів у тій же області. Суспільно-політичний термін – виразник суспільно-політичного поняття розкриває його суть, пов'язану з відповідною ідеологічною концепцією. Досліджувана термінологія зазнала політичних змін, спричинених поступом науки й техніки та зміненням політичного устрою України.

Суспільно-політична термінологія української мови характеризується певними особливостями, які викликані не лише лінгвістичними факторами і які відрізняють її від наукової і технічної термінологічної лексики. Їй не властива така стильова закріпленість, замкненість, яка спостерігається в інших терміносистемах. Участь широких мас народу в політичному житті країни, у громадській діяльності сприяє тому, що багато суспільно-політичних термінів поступово входить до складу загальноновживаної лексики.

Висока динамічність політичного дискурсу зумовлює виникнення значної кількості лексичних, семантичних і фразеологічних новотворів, які створюють певні труднощі у перекладі політичної лексики. Під політичним новотвором ми розуміємо слово або словосполучення, новизна й незвичність якого відчувається носіями певної мови, має значення «політичний» та/або функціонує в текстах політичного дискурсу. Термін

«новотвір» охоплює дві великих групи – новотвори-неологізми й новотвори-оказіоналізми. Перші в подальшому можуть увійти до лексичного складу мови, наприклад: *saddamists, адмінресурс, реприватизація, кінгмейкер*. Другі, найімовірніше, залишаться надбанням мовлення: *blue-staters, кабмінресурс, коалівицина* [8, с. 7].

Застосовуючи перекладознавчу класифікацію політичної лексики до новотворів, виокремлюють: 1) політичні новотвори-терміни (*pro-democracy, політкоректність*), 2) політичні новотвори-реалії (*7/7 bombers, «пані Ю»*), 3) політичні новотвори-символи (*the Axis of Evil, Nine Eleven*). У різних лінгвокультурних традиціях, відзначається симетрія або асиметрія функціональних, структурно-композиційних та/або лексико-семантичних ознак в межах одного типу тексту. Симетрія засвідчує, що перекладач може вдатися до власне перекладу, а асиметрія вказує на те, що перекладачеві треба адаптувати текст [8, с. 8].

Якщо аналогічні типи текстів створюються у близькоспоріднених лінгвокультурах, одиниці політичної лексики відтворюються переважно одиницями того самого статусу: термін – терміном, реалія – реалією, символ – символом. Наприклад, реалія «кришуння» у відтворенні англійською мовою відбувається заміна реалії лексемою «*patronizing*». За своєю сутністю ця заміна є генералізацією, позаяк лексема «*patronizing*» має більш широке значення. Така заміна спричиняє послаблення мовної етноспецифічності й політична промова в перекладі постає більш термінологічною.

Політичні терміни перекладаються за допомогою стійких відповідників (еквівалентних або варіантних, повних або часткових), створених переважно засобами калькування, наприклад: 1) еквіваленти: *патерналізм – paternalism; політична корупція – political corruption; політичний саботаж – political sabotage; non-governmental organizations (NGOs) – неурядові організації*; 2) варіантні відповідники: *terrorist attacks – терористичні напади, акти масового терору, теракти*.

Особливі труднощі становить переклад одиниць політичної лексики суміжного статусу. Так, при перекладі політичних термінів-реалій варто обирати такі відповідники, що адекватно відтворюють і термінологічність, і етноспецифічність згаданих одиниць; якщо йдеться про переклад політичних термінів із символічними асоціаціями в окремих контекстах, то перевага надається відтворенню термінологічного значення. Політичні реалії іноді переходять на статус терміну

за рахунок застосування варіантних відповідників та адекватних замінів.

На основі аналізованих текстів можна зробити висновок про появу нових реалій та термінів, різні способи перекладу політичних явищ та партій, що побутують у сучасній українській дійсності. Цікаво простежувати переклад таких термінів та явищ в англomовних виданнях. Здебільшого українські партії перекладаються транскрипціями, а саме транслітерацією (*Petro Poroshenko's Bloc, Vitaly Klitschko's UDAR party, Self-Help*).

Наприклад: *Comprising the Solidarity Party – founded in 2001 – and Kyiv Mayor Vitaly Klitschko's UDAR party, President Poroshenko's Bloc was formed in August 2014* [10]. – Включаючи партію «Солидарність», засновану в 2001 році, та партію УДАР кийського мера Віталія Кличка, у серпні 2014 році утворився блок Президента Петра Порошенка. В англomовному джерелі «УДАР» не перекладається, а подається аббревіатурою, що має розшифрування «Український Демократичний Альянс за Реформи» та англійською перекладається як «Ukrainian Democratic Alliance for Reform» (UDAR).

Також спостерігається інший варіант перекладу партій: *Samopomich (Self-Help): pushing for lustration, stronger defence and 'full sovereignty'* [10]. – «Самопоміч»: виступає за люстрацію, сильну оборону та «повний суверенітет». У цьому випадку назва партії подається у вигляді транслітерації та вказаний переклад даної назви у дужках для більшого розуміння іншомовному реципієнтові.

Аналізуючи терміни-новотвори різних англomовних джерел було виявлено, що найбільш поширеними в політичній термінології є такі синтаксичні типи:

І. Двокомпонентні:

1. «Прикметник + іменник у Н. в. одиниці»: *hybrid warfare, lustration process, coalition government, clear policy, Crimean Corridor, People's Republic*.

2. «Прикметник + іменник у Н. в. множини»: *local elections, political interests, reform-minded voters, radical changes, volunteer battalions, Russia-backed separatists*.

3. «Іменник у Н. в. + іменниково-прийменникова конструкція»: *acceleration of relations, aggravation of tension, result of election, use of force, disposition of forces, sort of falsification*.

ІІ. Трьохкомпонентні синтаксичні типи:

1. «Прикметник + прикметник + іменник»: *Yanukovich's former party, new campaign poster, healthy competitive democracy, country's political system*.

2. «Іменник у Н. в. + прикметник + іменник у Р. в.»: *members of the old guard, violation of the Minsk protocol, printing of election ballots*.

3. «Іменник у Н. в. + іменник у Р. в. + іменник у Р. в.»: *легітимність політичної влади, класифікація політичної влади, відстрочка виконання закону*.

ІІІ. Полікомпонентні терміни можуть включати чотири, п'ять, шість і більше одиниць: *Ukraine's local elections four exit polls, zone free from foreign military presence* [11, с. 115].

Найбільш частотними у вживанні є двокомпонентні політичні терміни-новотвори, а особливо типу «Прикметник + іменник у Н. в. одиниці». Переклад таких термінів можна продемонструвати наступним чином: *The first parliamentary elections since Russia's annexation of Crimea in March 2014 established a clear pro-European majority in Ukraine's parliament, reflecting increasing anti-Russian sentiments caused by Russia's 'hybrid warfare'* [10]. – Перші парламентські вибори з часів приєднання Криму до Росії в березні 2014 року встановили явну проєвропейську більшість в парламенті України, відображаючи зростаючі антиросійські настрої, викликані «гібридною війною» з боку Росії.

Зміни, що відбуваються у сьогоденній політиці, зумовлюють появу нових термінів, наприклад, *hybrid warfare*, гібридна війна, де бойові дії є другорядними, а на перший план виходять інформаційні операції та інші важелі впливу.

However, there are differing political interests within the coalition, in particular regarding a lasting peace agreement in Donbas as well as the extent of the planned reforms and lustration process which could hamper the government's efficiency [10]. – Тим не менш, існують різні політичні інтереси в рамках коаліції, зокрема, щодо тривалої мирної угоди в Донбасі, а також щодо ступеня запланованих реформ і процесу люстрації, які можуть перешкодити ефективності уряду. Термін-новотвір *lustration process* з даного прикладу стає загальноживаним входячи до розмовної лексики громадян і відображаючи їх політичні настрої.

Щодо багатокомпонентних термінів, був виявлений лише один приклад: *Ukraine's local elections four exit polls*, що перекладається описово: *Ukraine's local elections four exit polls released Monday indicated the governing coalition would retain its dominant position in the west and center of the country despite widespread disappointment with the government of President Petro Poroshenko* [12]. – За результатами чотирьох опитувань виборців, проведених після місцевих виборів України в понеділок, було виявлено, що правляча коаліція збереже своє

домінуюче становище на заході і в центрі країни, незважаючи на розчарування широких мас урядом президента Петра Порошенка.

Таким чином, політичний дискурс є невід'ємним елементом функціонування політичної свідомості, способом взаємодії і комунікації між різними типами та рівнями політичної свідомості, а також важливим засобом її формування, тому що саме аналізуючи політичний дискурс можна

зрозуміти, як в різних мовних колективах моделюються культурні цінності, яким є соціальний порядок, якою є елементи мовної картини світу. Суспільно-політичні терміни виражають поняття політичного життя, які поділяються на власне політичну лексику та потенційну політичну лексику. Перекладач повинен звертати увагу на лінгвокультурні особливості та соціальні відмінності, перекладаючи для іншомовного реципієнта.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Barthes R. Theory of the Text. *Untying the Text: A Post-Structuralist Reader* / ed. by R. Young. Boston, London, and Hanley: Routledge & Kegan Paul, 1981. P. 31–47.
2. Дейк Т. А. ван. Язык. Познание. Коммуникация: пер. с англ. / сост. В. В. Петрова; под ред. В. И. Герасимова; вступ. ст. Ю. Н. Караулова и В. В. Петровой. Москва: Прогресс, 1989. 312 с.
3. Graber Doris A. Political languages. A Handbook of political communication. Beverly Hills: Sage, 1981. 223 p.
4. Foucault M. The Order of Discourse. *Untying the Text: A Post-Structuralist Reader* / ed. by R. Young. Boston, London, and Hanley: Routledge & Kegan Paul, 1981. P. 48–78.
5. Гайдулін О. О. Політичний дискурс як практиологічна складова політологічного навчання. *Соціально-гуманітарна освіта України та шляхи її розбудови*: матеріали Всеукраїнської наради завідуючих каф. соціально-гуманітарних дисциплін. Київ: Генеза, 1997. С. 23–25.
6. Нагорна Л. П. Політична мова і мовна політика: діапазон можливостей політичної лінгвістики. Київ: Світогляд, 2005. 315 с.
7. Петренко В. В. Особливості визначення політичної мови. *Політичний менеджмент*. 2007. № 2. С. 16–24
8. Соловей Г. С. Політична лексика як об'єкт перекладу (на матеріалі текстів політичних заяв, звернень, промов, статей та анекдотів): дис... канд. філол. наук за спеціальністю 10.02.16 «Перекладознавство». Херсон, 2011. 22 с.
9. Політологія: енциклопедичний словник / за ред. д-ра філос. наук, проф. В. П. Мельника. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2014. 406 с.
10. Bentzen N. Ukraine: political parties and the EU. *At a Glance*. 2015. URL: [http://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=EPRS_ATA\(2015\)545714](http://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=EPRS_ATA(2015)545714) (дата звернення: 14.03.2022).
11. Korunets I. V. Theory and Practice of Translation. Vinnytsia: Nova Knyha Publishers, 2001. 446 p.
12. Karmanau Y. Exit polls in Ukraine local elections show east-west split, government retaining its hold. *Voice of America*. 2015. URL: <https://www.voanews.com/a/ap-ukraine-local-elections-exit-polls/3023111.html> (дата звернення: 14.03.2022).